

אריך פריד: החיפוף

מתוך הרומן "החייל והנערה"

דרקונים במערות שחורות; חריצים ברצפה שאסור לדרוך בהם, מפני שאז אתה נהפך לקרפדה; בטרם תירדם—האותות החשאיים, למגן מן הרוחות הרעות... בכל אלה לא האמנתי עוד; ימים ארוכים, יותר מדי, הפחידיני הדבר. גם היות מת הוא ממין הענין הזה.

לא הפטירה. למות אפשר באמת. ראיתי את ארנה נפטרת, וידעתי שסבתי הזקנה נפטרה. גם אבי נפטר, עוד לפני, אפילו באותו חלק-עיר בו התרוצצתי אובד-עצות, אלא שאסור היה לי ללכת אליו בשעותיו האחרונות. למות, כן, זה אפשר, אבל אין זה נורא כל-כך. אותי הפחיד להיות-מת, רק להיות-מת. למות בלי להיות מת, אין זה נורא כל-כך. גם להיות שוכב באדמה אינו דבר נורא כל-כך. קודם המלחמה, כשעדיין היה לנו טוב, היינו בקיץ פעמים רבות על-יד הים. שם היינו אוהבים לשכב כך, מחופרים לגמרי בחול החם, רק הפנים חשופים, לנשום, מי שנפטר אינו צריך עוד לנשום, אז יכול הוא להיות עמוק עוד יותר. בחול על שפת-הים היו המתים-כבר מנצחים תמיד. רק משום כך התאפקו ולא השתתפו במשחק. זה היה אי-צדק; המתים-כבר תמיד היו מנצחים אותנו הילדים.

אך בהתמקמות, בהתפוררות למים ולמי-סחי ולעפר ולאבק-סיד, לא האמנתי עוד. זה שייך למערות-הדרקונים ולסדקי-הקרפדות, למחולות-המכשפות ולרוחות-הליל. אני אפילו התביישתי לפעמים שאי-פעם האמנתי בכך. היה זה מגוחך כמעט כמו הבדוהה על החסידה, ומלבד זאת גם מכוער, הבה-לתינוקות ביש. רק טוב שעמדתי על כך בעיד-מועד.

פרט-לפרט, כמו משחק-של-סבלנות, ליקטתי את הידיעות שלי, מנסיון-עצמי, מספר-רים, כי הקדמתי להתחיל לקרוא, ומדיבורי-פחזות שנפלטו מפיות המבוגרים; פרט-לפרט, אך כל פרט חבך לחברו, עד שלא נותר עוד מקום כלל לאמונה התפלה.

החל הדבר בעבודות-העפר בבית-העולם הישן. המפונה, שכבר אז היה גן ובו מגרש מישחקים לילדים. עדיין אני רואה זאת ברור לנגד עיני. האנשים חיפרו-פיקחו משהו קשה מן התהום. מלא טיט, הגנן ניגש. מסוקרן מאד, וכיון את זרנוקו אל המציאה. אלומת-מים מרופזת, חזקה דייה לעקם את חרבות-הצעצועים שלנו. הטיט נשטף. זרוע לבנה, ויד דקה, יפה-להפליא, זה היה זה. תחילה עמדתי שקט מאד, אחר התחלתי למחוא כפיים, לצחוק ולקפוף.

"לא מת-כבר!" קראתי, "לא מת-כבר!" האנשים הסתכלו בי וצחקו. אחד אפילו ליטף את שער ראשי, ואף שהיו לו ידיים מטויטות ואני אז עודי ילד-מבית-טוב, לא היה שערי המטופח איכפת לי כל-עיקר. חשק היה בי לקפוף ולחבק את צווארו. "אתה רואה", אמר לבסוף, "זאת היא הזרוע של כרוב-השיש הלכן שם בשער. שום דבר אינו הולך לאיבוד באדמה".

כך דיברו המבוגרים. אני לא עניתי והלכתי משם. על אחותי היתה סבתי תמיד אומרת לי: "היא עכשיו מלאך". ובאיזה ספר־סיפורים היה כתוב משהו על ילדה שמתה והיא שוכבת אז לבנה־כשיש בטרם תשוב ותתעורר. ושום דבר אינו הולך לאיבוד באדמה, אמר הגנן.

בלילות שלאחר־כך אמנם היו לי חלומות רעים עוד יותר מאשר קודם, אבל היו אלה האחרונים. ואז נגמר הדבר. שאין מתים־כבר לא ידעתי אז עדיין, כמובן, אך על־כל־פנים אמונתי במוות כבר היתה מעורערת.

כך חלפו שנים. באתי אל הגימנסיה וראיתי את התמונות ואת העתקי־הגבס של הפסלים היווניים והרומיים. המורה המשונה והזקן שלנו נעשה תמיד פאתיטי וצק בקול רם כשהביא עצמו לכלל התרגשות. הוא סיפר לנו על החפירות בימי ליאונארדו ומיכאל־אנג'לו. "וכך העלו אותם מקברותיהם. בלתי־מושחתים! בלתי־נשחתים! יופי־חי כולם!" שאג. "זהו רנסנס: תחייה!" הכיתה צחקה.

גם אני הייתי צוחק, אך מעט־מעט נתחוויר לי שאלה באמת, בהכרח, המתים־כבר, מיוון ומאיטליה. מימצאים עתיקים על־נקלה אתה יכול לפרש שלא־כהלכה, ותחית־מתים הרי היתה מושג ידוע. טוב היה כך. בלא דיכדוך יכולתי להיות בחשכה לבד. אז נגמלת מן ההרגל של נר־הלילה. אבל בכך תמה אז הבעיה לגבי, לפי־שעה. מה שהייתי צריך לדעת ידעתי, ובעצם לא היה זה עוד מְרַגֵּש כלי־כך. להיפך. מרגיע, מאד מרגיע. מלבד זאת הכרתי זמו קצר לאחר־מכן, בחופשת־הקיץ, את אַרְנֶה, והיינו מאושרים מפדי להרהר היראהיים כאלה. מזג־האוויר היה נהדר, אגם־ההרים חמים באופן בלתי־רגיל, כי השמש זרחה בלי הפסק. כך אפשר היה לשחות הרחק, ואנו שוטטנו במים שעות ארוכות, כמו הדלפינים. סבתא הזקנה שלי, שיצאה על מקום אמי אֶתְנוּ לכפר, נתחשדה אולי. גם אמה של אַרְנֶה הפליגה, מן־הסתם, בהירהוריה. אך אנו בנינו לנו קן מקש, גבוה על הצוק, בנקיק־סלע. שם לא יכול אדם לראות אותנו, ואילו טיפס מישוהו אל הצוק היתה הדרוֹת מתחת לרגליו מסגירה אותו עוד ממרחקים.

חטא? שטויות! לא עשינו רע לשום אדם, ומאושרים היינו. ואולי, אני חושב, יכול להיות... הרי יכול היה להיות שאַרְנֶה היתה בדרך אחרת, שהרי כמעט לא עברו למעלה משנתיים... שבדרך אחרת היתה נפטרת, שנפטרת היתה, בלי... הרי מוכרח אתה לחיות קודם שתמות!

שנתיים, ושוב בעיר. אף אחד לא מת עלי עדיין. אבל הדגלים שעליהם הסמל הערוף הוטחו בסערת־הגשם אל החומות, ומאריג־הדגלים הזול נטפו טיפות אדומות אל הריצפה. אז שוב הכחילו השמיים, והשמש זרחה. ביום ההוא היה אחד החגים הרבים שלהם, אשר לנו לא היה חלק בהם וגם שנואים היו עלינו. אף־על־פי־כן נאה היה המראה משום־מה: המוזיקה ופני הילדים במדיהם, וצחוקם המרוגש. יופי כזה אין לו ולא־כלום עם עילתו. וגם הסוסים של משטרת־הפרשים, כן הסוסים, אחד מאותם סוסים...

עומדים היינו קדימה יותר מדי. מובן שאנו שנינו לא ענדנו את הסמל, ואני לא

נראיתי כמי ששייך אליהם. פתאום תפס אותי אחד. אחד כזה ארוך. ארנה התערבה. ניגפה, הורתעה ונפלה לאחוריה, בדיוק כשהסוסים...

בעצם, לא היה אחד הגרועים שבהם. אפילו נחרד. הרפה ממני, הזעיק כמה אחרים. והוא עצמו נתן יד. ארנה הובאה לביתה. היא גרה מרחק פסיעות אחדות מן המקום. הנערים עמדו כהרזכה בפרצופים מטופשים, אחר קפצו לדום ופנו רעשנית לאחוריהם. כעבור זמן היתה מבוכתם מתנדפת. אך זה היה עוד הרבה קודם המלחמה.

היא לא שבה עוד להכרתה, אמרו. אך אני מעולם לא האמנתי בזה כל־כך. לפחות באחרונה. כשנודקפה. הרי בהכרח הבחינה בי. שלולא כן לא היתה תנועה יחידה זו מלשון־האותות שלנו מובנת כלל. אך חשוב יותר היה אחר־כך הרושם, כשהתגנבתי כעבור חמש שעות אל חדרה.

לא היתה פצועה. על־כל־פנים אי־אפשר היה לראות זאת משום שלא הדמימה, ושערה החום היפה כיסה על הכל... לבנה־כשיש היתה. אין ביטוי אחר. נגעתי בה, רק ברפרוף, רק בורועה. זו היתה קשה וקרירה, קרירה וקשה, שקטה מאד. אייכה

כבודה, בוטחת. מוצקה כאדמה הנושאת אותנו ומחזיקה בנו ואינה מאבדת אותנו. חזרתי ויצאתי. לא הייתי עצוב כלל. משהו בתוכי היה רדום, שקט, בלא הזיות. מעולם עוד לא האמנתי במוות פחות מאשר הפעם. קשה ומוצק ולבן אתה נעשה עם פטירתך. אבן. וכי תמצא משמעות בכך שאתה נעשה קשה ומוצק ולבן, אם חובה עליך להתפורר? לא. החיים נוחים לנפול הרבה יותר. המתים־כבר בטוחים. ואני גם לא הייתי עוד ילד. קשים היו הימים למדי, ושוב לא הייתי מניח להפחידני ללא צורך.

ואחר־כך מת אבי. רמסוהו כמעט. ואחר־כך היגרתי. ואחר־כך באה המלחמה. ואחר־כך, קימעה־קימעה, המכתבים הקצרים משם, מיסמכים, ידיעות, תעודות־מוות. פלוני הוגלה, פלונית נעלמה, מוחזרים מכתבי־הצלב־האדום, לא־השיגור־את־המרוץ, הערת־הדואר "המועץ נפטר". הטוב שבידידי, התאבדות; סבתי, נפטרה; כולם באדמה, אף אחד איננו עוד. שלש שנים, ארבע שנים, חמש שנים. ידוע חיי־יומיום מהם: הידיעה הראשונה נראתה, חרף הבהלה, מובנת־מאליה. בימים כאלה לא יכולת לצפות למשהו אחר. הידיעה השניה לא הפתיעתני לפי שאת הראשונה קיבלתי זמן קצר לפני כן; ואחר־כך, עם השלישית, הרביעית, העשירית, לא הייתי צריך עוד לפתוח את המעטפה. התרגלתי לכך; וסוף־סוף היו כולם רחוקים מאד, ואני הייתי עסוק מאד, ובכרך אין אתה מגיע לכלל רגיעה.

בחלום הייתי לפעמים מעין כורה, פוצצתי מחילות מקבר לקבר, וראיתי איך אלה שם מתפוררים. אך עם יקיצה, כמובן, שוב שקע הכל באדמה. לא נשאר אף רגש של דיכודך. גם היה הדבר מן הנמנע; אני—כורה! כבר בבית־הספר הייתי מן המפגרים החלשים ביותר. והמחילות מן הדין שתהיינה ארוכות, כי אנשי מתו פזורים על־פני הצי־תבל! במינכן ובטרזיינשטאט, בפולין ובאוסטרליה. ידיד אחד גם באפריקה־קור; ורבים מהם אף לא ידעתי היכן. באיזה כיוון היה עלי לחפור את מחילתי? ובתוך הקברות עצמם, שביניהם צריך הייתי לחפור את המחילות, הרי אין העניינים, תודה

לאל, כפי שהיינו מתארים זאת לעצמנו, כילדים, בחלומות־הפחדים: רקבון והתפורר-רות. ילדים נוח להם שיספרו כל מיני בדיות באזניהם, ורגישות־יתר להם כלפי ריחות ורשמים שלא מן השיגרה. עודי זוכר היטב את זרועה הקשה, הקרירה, הלבנה־כשיש של אַרְנֶה. סילון עז של מים קרים לפרצוף, לפני שכבד לישון ואחרי קומך משנתך—אין טוב ממנו כסגולה נגד הזיות־זוועה משתקות.

ואחר־כך התגייסתי לצבא. שיפשוּפִים, הפלגה לאירופה. עבודות־משרד, ערים הרר סות, קנטינה, חופשה. פעם אחת ניתקתי את עצמי. גירה אותי הפפרי.

היה זה כפר אבהי. נקיים ושלווים הכפרים בסביבה ההיא. זמן רב מדי לא יצאתי מצניפות־אדם רועשות ומחדרי־כתיבה, הפעם ייטיב לי הדבר הזה. חופשה: פגרה; המלה גורעת שנות־חיים. צוקי־הרים ומדרוני־סלע אמנם אין בסביבה זו. זכרונותי לא היה להם במה להתלות, ונשאר מרחפים באוויר.

בערב עברתי במקרה על־פני בית־העולם ונשארתי עומד לפני שומר־הקברות הנאה העשוי אבן, כבד־הכנפיים. מרחוק היה תחילה כאדם בעיני. הזרוע האחת היתה תלושה ומוטלת למרגלותיו; רסיס־רימון, אמרו לי. אי־כה הרגשתי עצמי ככתוך שלי.

בלילה קמתי אנו. איש לא נקרה לי בסמטות העתיקות; בלי רוח־חיים עמדו כאן הבתים, בית־העולם היה ריק. אל־נכון היתה תקועה האָת באדמה התחוּחה, לא היה עלי אלא להמשיך בחפירה. קריר היה, אך העבודה שאיננה רגילה החמה לי. פשטתי את מעילי, ואחר שעה קלה אף את כותנתי, וחפרתי ערום־למחצה, כמו פועל־החוק שחומי־הגוף בימות־החמה. ודאי נראה הדבר משונה, אלא שאין העבודה גנות לו לאדם, כל־שכן עבודת־אדמה שכבוד היא מוסיפה.

כשהגעתי אל הגוויה הראשונה נצטלצלה האָת בבהירות. עד כדי כך קשה היתה ההיתקלות. היתה זו אשה זקנה כבודה, קרה־כקרח, לבושה בלבוש ימים רחוקים־רחוקים. נזקפתי והוספתי לעבוד במעומד. זקנים וצעירים פיקחתי, אנשים ונשים, קבורים־משפבר ושוכני קברים טריים. אם זה גבר או אשה, אדם צעיר או בא־בימים, בכך כבר הבחנתי במהרה על־פי צליל האָת. אמנם לא היו אפילו שתי גוויות שצליליהן שווים, שהרי כל אחת היה לה גוֹן־קוֹל משלה. ובכל־זאת רב היה כאן הדמיון. כדרך בני־האדם. נעשיתי רגוע מאד. תואם זה של עבודת־מחשבת השתלט על תנועותי. ודאות שבי באה על אישורה: באדמה אין שום דבר הולך לאיבוד.

מעדתי; היה זה פי המחילה העליונה. כמעט נפלתי לתוכה. ביקשתי שלא לקלקל כלום, ונטיתי קצת הצדה. צריך לתת להם שהות. כשחזרתי והנפתי את האת ראיתי שצדקתי. אַרְנֶה שכבה כאן. אחר־כך חיפרתי את אבי, את סבתי הזקנה, הרבה דחים ודודות שכוחים־למחצה, כמה ידידים; אחד לא נעדר. מצאתי עוד פיות־מוצא, אך לא היה בי חשק לזחול למטה. את מטרתם השיגו.

אין זה אלא שהייתי נבוך מאד, שכן לא עלה על דעתי שאולי לא יהיה לי פנאי עד עולם. נעתי לאָטי, שקט, והירהרתי.

או הרמתי תחילה את סבתי. שפתותיה חתומות־הדוקות היו והיא לא זעה. אלא

שלהטוט זה כבר ידעתי מילדותי. לא אחת היתה מבהילה אותי בכך, לענשני, כשהייתי ילד רע בערב הקודם. עשיתי כמו או. כשנגעתי בקצה חטמה עיזתה את פניה מעט. אני כמעט פרצתי בצחוק רם. לה לא הייתי צריך עוד לדאוג.

עכשיו הגיע תורו של ידידי. כאן נהגתי פחות עדינות. התגנבתי אליו ואחר טפחתי בכל כוחי על שכמו. עלי לומר, יפה שלט בעצמו. מכל-מקום לא נעל ממני, שכאשר פגעה בו מכותי פנה אלי בזיע קל.

בדומה לכך עשיתי לרבים אחרים. אלה לוטפו ואלה טולטלו. את אבי רק קראתי בקול; לגעת בו לא העזתי, לפי שידעתי שלפני כן עוד התעמרו בו קשה. אך גם קריאתי כבר הספיקה, כנראה. בתנועת-הרגל שלו הושיט ידו אל סיגריה שאיננה בנמצא. בדיוק כביומו האחרון. אף ואת הפעם לא יכולתי לכפדו בסיגריה. אינני מעשן.

כשקרבותי אל ארנה כבר חשתי עצמי אדון למצב, פחות או יותר. שנתם לא היתה עמוקה מאד. דבר זה כבר נתגלה לי. שחזתי מעליה ונשקתי לה. חרש שאפה נשימתי לתוכה, ובתוך כך נעשתה קרה וקשוחה פחות. שכבתי לצדה על האדמה התיחחתי, ליטפתי ודיברתי על לבה. הצלחתי אצלה אף למעלה מהצלחתי אצל אחרים. חוזה עלה-יריד. זרועותיה התחילו לזוע. מן הצד יכולתי לחוש ברטט שוקיה הצרות, הארוך כות. שריריה התמתחו; במאמץ עליון נכמר משהו בקרבה לקראת נקודת-שיא. אל עבר פסגת-תנועה שצריכה היתה להיות ההתגשמות המלאה, הגאולה הסופית מן הקפיאה.

אך לא היה בכוחי להוסיף ולצפות. בכוח משכתיה אלי, בלי שים לב לכל שמסביב, והמטרתי עליה את כל הנשיקות, הגיפופים ומלות-החיבה שמקננו שם בנקיקה-הסלע, את כל העיניגים הזכורים והמשומרים מאז ואת כל החדשים שלימדוני פרידה ורוחק, ימים ולילות של רוב השנים, שאילפוני מיתות וחיים.

דבר ראשון שעלה בהכרתי היה הזעקה. מן-הסתם היתה זו ארנה, אך לעולם לא אדע מדוע זעקה. שום דבר לא עברני ככה, לא חילחל כך בעצמותי. זעקת-מיתה היתה זו, כי אין שום דבר יכול לדמות לכך. והיא לא פסקה. כה גדולה היתה עד שנתקרעו ערפילי-הדימדומים וכטל קר ירדו וכיסו את הכל; כה רמה היתה עד שלא שמעתי את צעדיהם וקולותיהם של האנשים הבאים במרוצה, עד שכיתרונני. אז גאלמה ארנה. יגעה היתה אחוזה בזרועותי, פניה געוותים, מושחתים-להחריד, כמי שהתענתה שנים כאן מתחת לאדמה בידי אחד לא-אדם. נטולת-חיים היתה יותר מאי-פעם.

תחת זאת נמלא עכשיו הכל מסביב חיים. שוטרים קרבו אלי, נשים זקנות סקרניות, איכרים בקלשונים ובמוטות. מספר פוחזים צעירים שגיחכו נוילים ופחדניים ודרכו זה על רגלי זה. רגע הייתי כאבן.

מכה איומה שוב עוררה אותי לחיים. היה כאילו עוד מעט זורועי האחת תיתלש ממני. לא היררתי. זו פעם ראשונה הועיל לי אימוני הצבאי. משקל אתי היה לתנופה חיה, ולו אף תהיה היד האחת משותקת ונטולת-חיים—האָת עמסתה. קדקוד לקדקוד שיסף. כאילו צמחו לי זרועות אלף. דם זב. הנסוגים נפלו על המחופרים או שנבלעו

במחילות־העפר; העקשנים, שלא נסו מיד, נתפסו ברגליהם על־ידי הפצועים־קשה והופלו. פה־ושם בעפר התחוח נשמעו אנקות־חוסה־נא, אך האַת הוסיפה להכות עד שהיו כולם מתים.

או שכבתי עייף על־יד ארנה והבטחתי לה שאהיה סובלני יותר, לא עוד סוער כל־כך. היא לא סירהבה ונשארה ללא תנועה. המומתים מסביב כיסו את המפוקחים עד שלא נראה עוד דבר מאלה, ולעיני התפוררו לעפר, למים עכורים ולאבק פורח.

מִן הנמנע הוא שנשאר עוד מי בכפר, כה דמום היה כולו. הרוח באה והביאה זרעי־בר שבנ־רגע הציצו והצמיחו גבעולים. אט־אט גם התחילה הגומחה שבה קלוטים היינו, ארנה ואני, להתמלא אבק ועפר. נוח מאד היה זה, כמו הקן שלנו בהרים, או כבילדות בחול על שפת־הים.

(א. ב.)

אדולף פרוגר